

ШОЪЛ ТАВЫСЫ

РЕСПУБЛИКАЛЫК
ЯМАГАТ-ПОЛИТИКАЛЫК ГАЗЕТА

ГОЛОС СТЕПИ

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

№ 41 (8625)

13 ОКТЯБРЬ

2016 йыл

КИШИ ЮМА

КАЗАН АЙЫ

1931-нчи йылдан алып шыгады

КУТЛАЙМЫЗ!

НОГАЙ ХАЛКЫНЫНЪ ИЛМИ-ПРАКТИКАЛЫК
КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫНЪ СЫЙЛЫ ДЕЛЕГАТЛАРЫ ЭМ КОНАКЛАРЫ!

Сизди кезекли II Халклар ара «Ногайлар: XXI оьмир. Тил. Маданият. Бас булактан – келеектегиге» деп аталган илми-практикалык конференциясынынъ басланувы ман кутлаймыз.

Халкымыздынъ алтын бесиги, туьрк ырувларынынъ тувган ери – еннетли Алтай тогайларынан Аскар тавга шыгып, Караногайдан, ак Кобаннан, Эдил ягаларынан Манан сувьна дейим шувылдаган уйкен шоьлдердинъ керилген кенълиги бурынги йьравлардынъ авьзларында алавы аспанга еткен толгавларына айланган. Бугуьнлерде сол тарапларда тоьгиллип калган ногай тамырымыз солкылдап, оз тилининъ, маданиятынынъ, адабиятынынъ, аьдетлерининъ асыл булагын излестиреди, соларды коршалавга, оьрлентувьге амаллар коьреди.

Ногай халкынынъ тил байлыгы, маданият туьрлиги, оьмирлик аьдетлери бизим уллы Аталыгымыз – Россиядынъ, сав дуньядынъ анъакыл алтын асабалыгынынъ айырымас бир кесеги болады.

Йогарьда белгиленген илми-практикалык конференциясын оьткерувь бизим куьнлерде айырым уллы маьнеди тутады. Биз оны дунья юзине шашыраган ногай миллетимиздинъ тек тили, адабияты, тарихи, маданияты эм саньяти етискен ян-коьнъл каьмбиллигин эм оьнер бийиклигин коьрсетуьв

амалы болып калмай, ама Сырт Кавказдагы, Россия Федерациясында, савлай ер юзинде анъакыл байлыкты, дослыкты, бирликти беркитуьвге каратылган маьнели ямагат-политикалык озьгерис деп те хош коьремиз.

Аьлиги енъил болмаган халклар ара аьллеринде миллетимиздинъ коьп ерлерге боьлинип яшайтаган кесеклери озьлерининъ асыл негизине, бас булагына кайтуьвга ымтылуьви – ол бу кыйынлы заманда дуньяда аман-сав калмага эм оьрленмеге талап зтуьвнининъ биринши аьтлары. Бизге эндиги де бу йолымызда бизди айыратаган эм боьлетаган хыйлы буршавларды оьтпеге керек болады. Эм биз соны оьтегемизге шек йок, сога шайыт – бугуьнги 2-нчи кере озгарьлатаган конференциямыз!

Бу йылгы маданият акциямыз да дослыгымыздынъ эм ян юьвкьлгымыздынъ, тамыр бирлигимиздинъ яркын уьлгиси болсын! Дуньяда парахатлыкты саклавга эм маданиятты оьрлендируьвге йол ашсын!

Баьриньизге де тыншылыкты, ян-коьнъл рагимликти, эмишликти эм наьсипти, йогары оьнер уьстинликлерди, бизим ортак тувган еримиз уьшин исиньизде егемислерди йораймыз!

«Шоьл тавьсы» республикалык газетасынынъ редколлегиясы.

КОНФЕРЕНЦИЯ

Ногай халктынъ келеектегисине абыт

Бу йылдынъ 12-13-нчи октябрь куьнлеринде Черкесск каласында II Халклар ара «Ногайлар: XXI оьмир. Тил. Маданият. Бас булактан – келеектегиге» деп аталган илми-практикалык конференциясы оьтеди.

Конференция Черкесск каласында СКГГТА-дынъ актовый залында озгарьлаьк. Конференциядынъ уйьнлаьшылары – Россия ногайларынынъ федераллык миллет-культуралык автономиясы, У.Д. Алиев атындагы Карашай-Шеркеш патшалык университети, КЧР Оькимети бойынша Карашай-Шеркеш гуманитарлык тергевлер институты, «Ногай эл» Карашай-Шеркеш регионалык ногай миллет-культуралык автономиясы болады. Шарада Россиядынъ, юьвк эм алыс шет элдердинъ ногаеведение маьселелери уьстинде куьллык еткен (тарих, этнология, тил, маданият, фольклор, саньят бойынша) алдышы илми орталыкларынынъ аьлимлери, миллет-культуралык ямагатлык организацияларынынъ эм билимлендируьв тармагынынъ ваькиллери ортакшылык етедилер.

«Ногайский район» МО аькимбасы К.Янбулатов конференциядынъ уйьнлаьв комитетининъ председатели, филологиялык илмилерининъ кандидаты Н.Суьнова, «Ногай Эл» деген регионалык ногай миллет-культуралык автономиядынъ председатели В.Казаков, КЧР-нынъ Ногай районынынъ аькимбасы Э.Керейтов конференция сопредседательлери боладылар. Конференция исинде 100-ден артык аьлимлер ортакшылык етеклер. Айтпага, онда шет эллери КНР-нынъ Пекин каласынан, Вильнюс каласынан, Молдова, Украина, Азербайджан, Казахстан, Узбекистан, Кыргызстан республикаларынан эм Россия калаларынан келген аьлимлер ортакшылык етедилер.

Конференцияга келген конаклар уьшин Архьызга бир куьнлик экскурсия озгарьлаьк.

Конференцияга россия СМИ ваькиллери де шаькырьлаьклар.

А. МЕЖИТОВ,

«Ногайский район» МО администрациясынынъ аькимбасынынъ орынбасары.

ОБЪРМЕТЛИ АВЫЛ ХОЗЯЙСТВО

КУЛЫКШЫЛАРЫ!

«Ногайский район» МО Депутатлар йьйыны эм администрациясы сизди Авьл хозяйство эм аьыллаьшы промышленность куьлыкшылар куьни мен кутлайды.

Ол – авьл хозяйство тармагын да кесписи бойынша куьлык этетаганлардынъ байрамы болып калмай, савлай оьмири бойынша ерде ислейтаганлардынъ байрамы. Ол – озьлерин эм баскаларды яьлшлар эм емислер мен, суьт эм эт продуктары ман канагатлап, мал, аьлык оьстируьв мен эм аьыллаь аьрекетти мен каьрлеьши КФХ эм ЛПХ хозяйстволардынъ байрамы.

Бугуьн сенимлик пен айтпага болады: агропромышленность комплексининъ алдындагы борьшларынинъ уьстинликти шешилувьнинъ бас негизи – ол йогары кеспии усталык, сайлаган исин суьюьв, ийги халк аьдет-йорькларга алалык.

Авьл хозяйство тармагын да коьп йьллар аьрекет еткен сыйлы ветеранларьмыз йьлы соьзлерге тийисли. Олар озьлерининъ кайратлы иси эм куьш куватлыгы ман, ерге суьйимлиги эм билимлиги мен районда агропромышленность производствосынинъ оьрленувьине эм кайтадан аягына туруьвине себеплик еткенлер.

Сыйлы авьл хозяйство куьлыкшылары! Сизинъ ис аьрекетинь из коьнълди оьрге коьтерген егемислер мен кувантсын, кургаклык эм баска табият баьле-казалары сизинъ эгин кырларынъызды эрек айланьп оьтсинлер, оьз колларынъыз бан оьстирген онъысынъыз номай эм алал болсын.

Сизге енъил болмаган, элге керекли исиньиз уьшин уьйкен разьлык!

К. ЯНБУЛАТОВ,

«Ногайский район» МО аькимбасы.

ЯРМАЛЫК

Куьзги куьн савьвлелери астында

Оьткен юма сонъгы куьн Ногай район орталыгы Терекли-Мектеб авьлында Авьл хозяйство эм аьыллаьшы промышленность куьлыкшылар куьнине багысланган ярмалык болып озды.

Куьзги юмарт шуваклы куьннинъ савьвлелери астында район эгинши-фермер, байыр ярдамшы хозяйстволары оьз коллары ман оьстирген кой эм тувар эт продукциясын колай баасы ман (килограммын 200-220 маьнетке) район яшавшыларына саттылар.

Ярмалыкта «Бозторгай» КФХ-сы (етекхиси Мухтарбий Аьджеков), «сельсовет Коктобинский» СП МО хозяйстволары, Кара-Сувдан Алавдин Динисламовтынъ, Ленин авьлыннан Адильхан Аьсанбетовтынъ, Куьнбатардан Йолманбет Камашевтинъ, «Ногайское лесничество» ГКУ-синнен Расул Ризвановтынъ, Расул Магомедовтынъ «Нурмагомед», Ризван Магомедовтынъ «Берекет» эгинши-фермер хозяйстволары эм

баска арендаторлар, коьнысы Ставрополь крайыннан, Кабарты-Балкар Республикасыннан келген сатуьшылар катнастылар.

Этген оьзгелей ярмалыкта Эдиге эм Кара-Сув авьл яшавшылары тири балыкларды килограммын 100 маьнеттен, Уьй-Салган авьлдан килограммын 5 маьнеттен карьыз саттылар.

Ставрополь крайыннынъ Тукуй-Мектеб авьлыннан килограммы 150 маьнетке тазаланган коькис эти, 120 маьнетке тири коькислер сатылды. Солай ок Ставрополь крайында, Кабарты-Балкар Республикасы ерлеринде оьстирилген емис эм яьлшлар да ярмалыкты коьрклендирдилер.

– Мунавдай ярмалыклардынъ оьткерилувьине авьл-хозяйство продукциясын таралтпага, ерли фермерлердинъ коллары ман аьзирленген продукция сапаты ман таньспага, агропромышленность комплексин оьрлентпеге, бир соьзсиз де, оьз

себеплерин етедилер. Баскалай, район яшавшылары ярмалыкта рыноктыннан колай бааларга озьлерине керекли тамак-азыкты сатып аладылар, – деди «село Терекли-Мектеб» СП МО администрациясыннинъ аькимбасы Зейдулла Аьджибайрамов.

Районда 4 мынънан артык КФХ-лар ман ЛПХ-лар бар деп саналады. Оьткен ярмалыкта (оны ярмалык деп санасак) коьп район фермерлери ортакшылык этпей калдылар. Сол себептен ярмалык толы ярмалык кебинде оьтти деп айтпага авьз бармайды. Ералма, соган, помидор, алма, коьгем, айва, бал, анъ оьстируьвшилер аз болса да, район еринде де бар. Оларды да катнастыруьв керек эди. Ярмалыкты тийисли дережеде оьткерувь уьшин соны бир аз алдын уйьнлаьв керек болар. Эткен сонъ яркыратып эм ййып келип этпесе не хайыр.

М. ЮНУСОВ.

Суьвретте: ярмалыктан коьринис.

Эл етекшисининъ йолын алып

Янъыларда республикамыздынъ бас каласында ДР Маданият министрствосынынъ коллегиясынынъ йыйыны болып озды.

Йыйында ДР маданият министри Зарема Бутаева, ВГТРК «Дагестан» етекшисининъ орынбасары Салам Хавчаев ортакшылык эттилер. Йыйын ведомстводынъ эм соннынъ учреждениелерининъ ийги куллыкшыларына патшалык савгалар тапшырувдан басланды.

«Буюгун бизге ийги маданият куллыкшыларын белгилемеге, оларга иси ушин разылык созлер айтпага амал берилди.

Биз буюгунлерде РФ Аькимбасы В.Путиннинъ Язбасын яшавга шыгарув уьстинде куллык этемиз, Дагестан Республикасы бойынша оьрлендирув уьшин туь-

зилген приоритетли проектлер уьстинликли яшавга шыгарыладылар. Соларды шыгаратаганлар да сиз боласыз, сизге уьйкен разылыгымды билдиремен», - дейди Зарема Бутаева.

«Концерт организациялары куллыкларын белсенткенлер, биов, йыр куьплери район, кала яшавында озатаган шараларда катнасадылар», - деди Мурад Гаджиев. Ол республикадынъ коьп ансамбльлерининъ куллыгы акында ийги созлер айтты. Солардынъ ишинде «Айланай» ансамбли де бар эди. Солай ок, 2016-ншы йылдынъ ишинде Патшалык ногай саз-алатлар оркестрининъ артистлери де озлерин тек ийги яктан коьрсетип, атларын айттырганы акында белгиленди.

Энъ маьнелис-миллет сораьларды шешувъ

Янъыларда Дагестан Республикасынынъ миллет политикасы бойынша министри Татьяна Гамалей «Ашык власть» проекти ишинде «Дагестан» РИА майданында пресс-конференция озгарды.

Т.Гамалей ызгы йылларда ДР Миллет политика бойынша министрствосы боьтен де белсен ислейтаганын белгиледи: «Бизим элимизде патшалыкты беркитув уьшин миллет сораьларды шешувдинъ маьнелигин анълав деген орын тапты. 2012-нши йылдан алып бу яктан куллыкты белгилейтаган доктриналык документлер аьрекет этип баслады. Бас деп, ол 2025-нши йылга дейимги болжалга Россия Федерациясынынъ патшалык миллет политикасынынъ Стратегиясы, Стратегияды яшавга шыгарув планы, олардан алдын шыккан РФ Президенти Владимир Путиннинъ программалык статьялары. «Россия миллетининъ бирлигин беркитув эм Россия халкларынынъ этномаданиятлык оьрленуви (2014-2020й.й.)» Федераллык целевой программасы аьзирленген, миллетлер ара катнаслар бойынша РФ Президентинде Совет туьзилген, эм, ызында, федераллык ведомство-миллетлер ислери бойынша федераллык агентство туьзилген. Практикада кулланьылатаган янъы миллет политикады озгарув уьшин теориялык негиз аьзир этилинген.»

Министрдинъ созлери бойынша, стратегияда миллет политика тармагындагы баьри ведомстволардынъ аьрекетининъ йоллары белгиленген, эм олардынъ бас ортак борышы – миллет бирлигин беркитув. РФ-нынъ аьр халкы озь маданиятын, ана тилин сакламага керек.

Сога миллет политика бойынша министрствосынынъ айырым этномаданиятлык, методикалык эм баска проектлери (айтпага, «Конакшылык», «Кайтип яшайсынъ, авьылда?», «Дагестаншылар Россия бактысында» эм с.б.), солай ок министрстводынъ куьндегилек аьрекетин киргистилген.

Т.Гамалей ДР Миллет политика бойынша министрствосы шет элдердеги бизим ердеслер мен, дагестан диаспоралары ман байланысларды канагатлав бойынша заьлимдей куллык юритетаганын билдирди. Бас деп олар – Каспий регионьнда, Азербайджан Республикасында, Иранда, Казакстанда, Туркменистанда, солай ок Сирияда, Беларуссияда эм баска элдерде яшайтаган дагестаншылар. Бу исте уьйкен коьмегин тийгистеди ердеслер мен байланыслар бойынша «Ваган» дагестан ассоциациясы.

2014-нши йылдынъ ноябрь айында ДР Миллет политика бойынша министрствосы шет элдерде яшайтаган ердеслеримиздинъ Координационлык советининъ кенъесин уйгынлады. Аьлиги заманда биз ердеслеримиздинъ 2017-нши йылда озгарьлмага планланган кезекли йолыгьсын аьзирлев уьстинде куллык этемиз, - деп косты Т.Гамалей.

Халклар ара эм тыскы экономикалык байланысларды онъластырув тармагында куллык

ДР Миллет политика бойынша министрствосы ман ДР Аькимбасынынъ указы ман келисте юритиледи. Сога коьре ведомствога халклар ара эм тыскы экономикалык байланысларды бардырув тармагында ДР толтырувшы власть органлары эм муниципалитетлердинъ ерли самоуправление органлары биргелес аьрекет этуьв бойынша борьшлар салынган.

ДР Миллет политика бойынша министрствосынынъ регионлар ара аьрекет этуьвди оьрлендирувге каратылган куллыгы акында хабарлай берип, ведомство етекшиси аьлиги заманда республика ваькиликлери Россиядынъ уьш регионларында озь аьрекетин бардыратаганын белгиледи: Краснодар эм Ставрополь крайларында, солай ок Санкт-Петербуртта. Аьли 40 регионларда ДР оькиметининъ ваькиллери ямагатлык баславларда ислейдилер. Министр дагестаншылар республика тысына бас деп куллык излев уьшин барадылар деп белгиледи: «Оларды ис коллар етиспейтаган , озь иси уьшин, аьелди саклав уьшин тийисли кыйын ак алмага болагаган регионлар кызыксындырады. Ама соны ман дагестаншылар озь тамырлары ман, аьдет-йорьклары ман байланысын йоймага суьймейдилер. Сол мырад пан регионларда маданият орталыклар туьзиледилер, соннынъ ишинде –ерли властьлердинъ яклавы ман. Соннынъ уьшин бизим борьш – Дагестан эм Россия регионлары ара байланысларыннынъ етимислигин арттырувга себеplik этуьв.

Регионлар ара пайдалы биргелес аьрекет этуьвдинъ мысалы эсабында Татьяна Гамалей 2016-ншы йылдынъ язлыгында дагестаншылар Ярослав областинде озгарган шараларды атады. Министрдинъ ойына коьре, ондай шаралар регионлар яшавшыларынынъ миллет ара катнасларга баскаша карамага, ызгы йылларда дагестаншылар акында ийги тувьл ойларынан босамага эп береди.

ДР Миллет политика бойынша министрство аьрекетининъ баска маьнели йолы – ол гражданлык ямагатынынъ институтлары ман биргелес аьрекет этуьв, бас деп-коммерциялык тувьл организациялар ман (олардынъ уставлык борьшы – миллетлер ара тыншылыкты эм макулласувды беркитув).

Ямагат организациялар кеплерининъ бириси – миллет-маданият автономиялар. Министрство сирия, куьржи, азербайджан, озьбек, эрмели эм баска диаспоралары ман белсен аьрекетлейди. «Бизим Министрстводынъ борьшы –Дагестанда яшайтаган баьри халклар ваькиллери озлерин онъайлы сезсин уьшин себеplik этуьв», - деп белгиледи министр.

Пресс-конференция барысында министр Т.Гамалей журналистлердинъ сораьларына яваплады эм регионлар ара эм муниципалитетлер ара байланысларды оьрлендирувге каратылган ДР Миллет политика бойынша министрствосынынъ актуальли проектлери акында хабарлады.

Л. УРАЗАЕВА.

РОССИЯДА ОКЫТУВШЫ КУЬНИ БЕЛГИЛЕНДИ Олар ман эл данъкланган...

Окытувшы, сыйлы кеспилердинъ бириси. Балады окып, язык уьйретуьвшы, кеспи алуьвда да оннынъ уьлиси бар. Окытувшы аьр заманда да окытувшы болып калады, ол озьзининъ баасын яшав бойынша да йоймай келеди.

Уьстимиздеги йылдынъ казан айынынъ бесинши куьнинде аьдетке кирген – окытувшыдынъ кеспилик байрамы белгиленип озды. Ногай районьмыздынъ окытувшылары, тербиялаьшылары да озлерининъ кеспилик байрамларын йьлы йольктылар. Олар бирге, Билимлендирув управлениесининъ профсоюз комитетининъ уйгынлавы ман аьзирленген, кешликте ортакшылык эттилер. Кешлик «Нур» банкет залында уьстинликли озды. Кешликти аты ийгилик пен айтъылатаган окытувшыларынынъ бириси Насипхан Джумаева юритти. Окытувшыларга озьзининъ кутлав созин Билимлендирув управлениесининъ профсоюз комитетининъ етекшиси З. Аюпова айтъып озды. Оннан баскалай, районьмыздынъ окытувшыларын эм тербиялаьшыларын «Ногайский район» МО администрация аькимбасынынъ орынба-

сары А. Межитов, «село Терекли-Мектеб» СП МО аькимбасы З. Аджибайрамов хош коьрип, керекли ис аьрекетти юритетаганлары уьшин разылык созлерин айтъып, ийгилердинъ ийгилерине сый грамоталар тапшырдылар. Ислеген окытувшыдынъ иси белгиленмей калмады. Оьткен окув йылда айырым конкурсларда катнаскан окытувшылар акшалай савгага да тийисли болдылар.

Быйыл окытувшылардынъ кеспилик байрам куьни районьмыз бойынша оларга тыншаюв куьни де болып токтастырылды. Окытувшыларга деп уйгынланган тыншаюв кешлигинде оларга озь йьрларын Д. Караев, З. Аджигеримова, «Айланай» биов ансамбли биовлерин эм сондай баскалар багысладылар. Окытувшылар доьрт саятке юьвк заман завькланып, ис аьрекетин бойынша, яшав аьллерине коьре туьватаган маьселелерден тыншайып кеттилер.

Исиньизде уьстинликлер сизге, окытувшылар!

Г. САГИНДИКОВА.

Сувьретте: окытувшыларга багысланган кешликте.

«ЭКОНОМИКАДЫ АККА КАЙТАРУВ» ПРОЕКТИ Ерге ьхтыярынъызды туьзетуьв акында

Дагестан Республикасынынъ «Экономикады акка кайтарув» деген приоритетли оьрленув проекти эсабында ер участокларына эм капиталлык куьрылыс объектерине байырьлыкка ьхтыярды туьзетуьв бойынша шаралар кенъ оьткерилип турады. Болса да, юрист ягыннан билимсизлик коьп аьллерде онъайсыз сырагыларга да еткереди. Ыхтыярларды регистрациялаь сораьларында яшавшылардынъ билимин коьтеруьв ниет пен Дагестан Республикасынынъ муниципаллык образованиелеринде таралтув уьшин методикалык кенъеслер аьзирленген.

Ер участогын сатып алуьв – аьр бир аьдем уьшин маьнели операциялардынъ бириси. Оькинишке, коьбиси энъ де керекли правилорларды эм законларды билмейдилер. Сиз эгер ер участогын сатып алмага ниет эткен болсаньыз, сол участок ушыны ман да бар экени эм эгер бар болса, сизге керекли оьлшеминде ме экени акында билмеге керексиз. Соннынъ уьшин сизге ер участогын сатып беретан аьдемде сол ерге документлери барлыгын тергемеге тарык. Баьри документлерде де объекттинъ акында билдируьвлери бирдей болмага керегине эс этиньиз. Участок акында билдируьвлерди заман-заманы ман Росреестр сайтында тергемеге болады.

Оннан сонъ, участоктынъ майдан оьлшеми документлерде коьрсетилген оьлшем-

ге келисип келеме экенин тергеп билинъиз. Солай ок ер участогыннынъ япсарларынынъ орынласувы кадастрда коьрсетилген билдируьвлерге келисеме экенин де тергенъиз. Ер участогыннынъ дуьрыс оьлшемин эм япсарларынынъ орынласувын геодезия куллыклары юритетаган специалисттинъ коьмеги мен тергеп билмеге болады.

Соны ман бирге сиз сайлаган участок кайсы категория: авьл хозяйстводыкы ма яде поселениелер ери ме экенин айырып билмеге тийисли.

Сатып алган участогынъызда уьй салаьк болсаньыз, соны салмага болады:

- байыр турак уьй куьрылысы уьшин беркитилген ерде;
- поселениелер ерлерининъ япсарларында болган участокларында;
- дача куьрылысы уьшин шыгарылган ерлерде;
- эгинши-фермер хозяйствосынынъ ерлеринде фермерге турак уьйин салмага ярайды.

Баьри затлар да дуьрыс экенин билип шыккан сонъ эм участокты сатып алмага урынган сонъ, сатып алуьв-сатуьв келисуьвин туьзбеге боласыз. Дуьрыс келисуьв туьзуьв уьшин сиз «Меним документлерим» деген МФЦ-га барынъыз. Билимли специалистлер сизге кайдай документлер керегин анълатарлар эм сиз уьшин керекли келисуьвди туьзетерлер.

Туьрленислер киритилген

Прокурордынъ анълатувына коьре, 2016-ншы йылдынъ 25-нши августыннан алып сакат деп белгилев уьшин авырувлардынъ саны коьбейген.

РФ Оькиметининъ Токтасы ман (10.08.2016 й., №772) «Аьдемди сакат деп белгилев шартлары эм амаллары акында» РФ Оькиметининъ карарына (20.02.2006 й., № 95) туьрленислер киритилген. Сол туьрленислер сакат деп белгилев себеплерине янъы авырувлар косады. Солардынъ ишинде – «Маяк» производстволык биригувинде болган авария ман байланыслы авырув, СССР эм РФ Савытлы куьшлер аьскерлерининъ сырасында баска ерлерде согысувларда катнасып яраланган, каьтеленген аьдемлердинъ авырувы.

Коьлик айдавшылар эсине

2016-ншы йылдынъ 1-нши июлиннен алып Россияда беркитилген йорыкка коьре регистрацияланмаган коьликлерде газ алатларын салув уьшин штрафлар куьшине туьседилер. Штраф салынады, эгер автокоьликлер эм автобуслардынъ газ баллонларынынъ ишиндеги технический коьрсетуьвлер техпаспорттагы коьрсетуьвлер мен келиспесе; автокоьликтинъ конструкциясына Россия Федерациясынынъ Оькмети мен белгиленген РФ МВД ГИБДД ыхтыяр бермей, туьрленислер киритилсе.

2011-нши йыл 9-ншы декабринде Таможенный союзынынъ комиссиясы «Тегершикли автокоьликлер кавыфсызлыгы акында технический регламент» алган. Сол регламентке коьре, 2016-ншы йылдынъ 1-нши июлиннен алып Тамо-

Гражданиннинъ медико-социаллык тергев исине медико-социаллык тергев акты, протоколы, реабилитация яде абилитациясынынъ индивидуальли программасы киреди. Оннан баскалай, тек гражданин эм онынъ закон бойынша ваькили тувыл, уполномоченный ваькили де медико-социаллык тергев акты эм протоколы ман таныспага болады.

Эгер гражданин (онинъ законлы яде уполномоченный ваькили) тагы да тергелмеге эм керекли документлер аькелмеге макул болмаса, гражданинди сакат деп яде сакат тувыл деген токтас бар билдируьвлерге коьре алынады. Сол зат федераллык патшалык медико-социаллык тергев учреждениесинде медико-социаллык тергев протоколында язылады.

женный союзынынъ еринде (Беларусь, Казахстан, Россия) ГИБДД инспекторлары йорыкларды бузып салынган алатлары уьшин штраф салмага боладылар. Штраф оьлшеми – 500 маьнет акша. Айдавшылар штраф тоьлемес уьшин газ алатларын тайдырмага, автокоьликке газ баллонлар салмага ярайды деген экспертлерден документ келтирмеге, ГИБДД боьлигине газ баллонлар салмага ыхтыяр алу уьшин бармага, ыхтыяры бар специалистлерге баллонларды салдырмага, автокоьликтердинъ кавыфсызлыгын шайытлау уьшин технический тергев оьтпеге, ГИБДД боьлигиннен автокоьлик техпаспортына туьрленислер киритуьвге ыхтыяр алмага керек.

Шагынувлары болса, гражданин судка яде прокуратурага бармага болады.

Аналарга - 25000 маьнет акша

Прокурордынъ анълатувына коьре, ана капиталынынъ эсабыннан бир кере берилетан тоьлев 2016-ншы йыл 25 000 маьнет акша болган.

2016-ншы йыл 23-нши июнинде «2016-ншы йыл ана капиталынынъ эсабыннан бир кере берилетан тоьлев акында» Федераллык закон (23.06.2016 й., №181-ФЗ) куьшине туьскен.

Алынган законга коьре, РФ еринде яшайтаган эм ана капиталга патшалык сертификат алган аьдемлерге бир кере берилетан тоьлев 25000 маьнет акша оьлшеминде бериле-

ди. Сертификатгы алмага ыхтыяр 2016-ншы йылдынъ 30-ншы сентябрине дейим болган болса, экинши, уьшинши эм сонъгы балалардынъ тувган куьни озганы маьнели тувыл, эгер ана капиталдынъ оьлшеми коьрсетилген акшадан аз болса, тоьлев калган акшага коьре бериледи.

Бир кере берилетан тоьлевди алу уьшин аьризе ПФР территориялык органына 2016-ншы йылдынъ 30-ншы ноябрине дейим берилмеге керекли. Закон 2016-ншы йылдынъ 31-нши декабрине дейим аьрекетлейди.

Алданмага кыйын тувыл

Ызгы заманларда телефон ман алданувлар айлак коьп болды, сонынъ уьшин сак болынъыз деп айтамыз. Алдатув булай болмага болады – сизинъ тувганларынынъ тел согадылар эм сизди полицияга аькеткен деп айтадылар – аварияга туьскен, туькеннинъ сиселерин бузган эм баска себеплер. Полиция куьлыкшылары сизди йибермеге аьзир, тек акша керек. Сонъ ювыкларынынъызга бир аьдем келип, акшады алып кетеди.

Кардаш-тувганларынынъызга алданып койманъыз деп айтынъыз, боьтен де ясуьйкен аьдемлерге. Шынты полиция куьлыкшылары оьзининъ атын, тукумын эм дережесин айтадылар. Солай ок дежурный боьликтинъ телефонын эм бир де сизинъ ювыкларынынъызга акшадынъ артыннан бармаяклар. Эгер сондай занъ сизинъ уьйинъизде соьылса, иш ислер боьлигине билдиринъиз эм биревге де акша берменъиз.

Отпуск акында

2015-нши йыл 30-ншы декабринде алынган № 418-ФЗ номерли Федераллык Законы ман «Россия Федерациясынынъ Патшалык гражданлык службасы акында» Федераллык Законына туьрленислер киритилген. Сол туьрленислер йыл сайын патшалык гражданлык служащийлер алатан 28 куьнлик отпусктынъ энъ де кишкей болжалын беркитедилер. Болса да сол отпусктынъ бир кесеги 14 куьннен аз болмага керек тувыл.

Йыл сайын алынатан отпусктынъ бир кесеги 28 куьннен артатан болса, оны эндиги йылга, куьлыкшы макул болса, калдырмага болады, ама сол зат учреждениединъ, организациядынъ куь-

лыгына буршав беретан болса, куьнлер эндиги йылга коьширилмейди.

Федераллык Законга коьре, отпусктынъ коьширилген кесеги йыл биткен сонъ 12 айдынъ ишинде алынмага керек. Патшалык служащий тыншаюв куьнлерин алмай, сол куьнлерининъ кыйын акын алып коймага да болады.

Закон куьшине туьскен куьннен алып, патшалык служащийлер аьли де алмаган отпуск куьнлерин яде олардынъ калган кесеклерин куьланмага яде олар уьшин акшасын алмага боладылар.

А. ДИЛЬМАНБЕТОВ,
район прокурорынынъ коьмекшиси
юстиция киши маслагатшысы.

Йолларда сак болув керек

Ногай районынынъ автойолларында 2016-ншы йылдынъ 8 айы ишинде 13 авариялар болган, соларда 5 аьдем оьлген, яраланган – 15.

Август айдынъ ишинде бизим районда 4 йол-юрис авариялар болган, 3 аьдем оьлген, 6 аьдем яраланган.

3-нши августта «Кизляр – Терекли-Мектеб – Ставрополь крайынынъ ясары» автойолынынъ 106-ншы шакрымында Х 598 КК 750 патшалык номерли ВА3-21114 маркалы автокоьлик карсы йолга шыгып, О 545 ХК 150 патшалык номерли ГА3-2757 маркалы коьликке урынган. ВА3-21114 маркалы коьлик айдавшысы А.Валиев, 1962-нши йыл тувган, Карагас авыл яшавшысы, оьлген. Эки автокоьликтинъ йолавшылары А.Оразгулов, 1994-нши йыл тувган, эм А.Эдильбаев туьрли яралар ман больницага аькелинген.

8-нши августта 20 саьат 25 такыйкага тамам «Терекли-Мектеб - Нариман» автойолынынъ 2-нши шакрымында Терекли-Мектеб авыл яшавшысы Джамалдин Рашидович Сейдибатов, 1991-нши йыл тувган, М 867 КК 05 патшалык номерли ВА3 -219001 маркалы коьликти айдап, карсы йолга шыккан эм полиция участковый уполномоченный Тенгизов Нурадиль Таймасхановичтинъ байыр автокоьлиги мен урынган. Д.Сейдибатов сол ерде ок ян берген, Н.Тенгизов каты яралар ман больницага туьскен.

11-нши августта 03 саьатте «Кизляр – Терекли-Мектеб – Ставрополь крайынынъ ясары» автойолынынъ 113-нши шакрымында Эльдар Алимуратович Куванаев, 1977-нши йыл тувган, Куьнбатар авыл яшавшысы, Е 614 УЕ 86 патшалык номерли ВА3-217030 маркалы автокоьлик пен йолдан шыгып кетип, татавылга туьскен. Алган яралардан Э.Куванаев сол ерде ок оьлген.

12-нши августта 01 саьат 20 такыйкада Терекли-Мектеб авыл Терешкова атындагы орамында Тамерлан Явланович Ажманбетов, 1989-ншы йыл тувган, М 488 ВМ 750 патшалык номерли «Мицубиси Лансер» автокоьлиги мен йолдан шыгып кет-

кен эм турак уьйдинъ азбарына урынган. Т.Ажманбетов эм йолавшы туьрли яралар ман больницага аькелинген.

19-ншы августта 19 саьат 30 такыйкада «Кизляр – Карагас» автойолынынъ 94-нши шакрымында Тенгали Картболович Каримуллаев, 1980-нши йыл тувган, Червленные Буруны авыл яшавшысы, А 636 УУ 90 патшалык номерли ВА3 – 2110 маркалы автокоьлиги мен карсы йолга шыгып, Н 075 АХ 26 номерли ГА3-2410 маркалы автокоьлик пен (айдавшы Салыкаев Айнадин Зекаръевич, 1958-нши йыл тувган, Орта-Тоьбе авыл яшавшысы) урынган. Яраланган айдавшы эм йолавшы больницага туьскенлер.

Сол кеше ок «Кизляр – Терекли-Мектеб – Ставрополь крайынынъ ясары» автойолынынъ 68-нши шакрымында Байрамеш Байрамешевич Абдулмежитов, 1992-нши йыл тувган, Ленин авыл яшавшысы Т 603 СН 34 номерли ВА3-2112 маркалы автокоьлик пен карсы йолга шыгып, К201 ХТ 86 номерли ВА3 – 217030 маркалы автокоьлик пен урынган (айдавшы Ханмурзаев Нурадиль Кошманбетович, 1990-ншы йыл тувган, Шешен Республикасынынъ Шелковской районынынъ Сары-Су авыл яшавшысы).

Бу авариялардынъ бас себеби аьдемлердинъ транспорт айдап яктан маданиятынъ тоьменлиги, боьтен де, яслардынъ, неге десе олар айдап шайытламасын алаякта тийисли аьзирлик оьтпейдилер, айдап суьлплары йок – айдавшылар эм йолавшылар кавыфсызлык белбавларын такпайдылар, айдавшылар коьликти бурган заманда белги мен билдирмейдилер, аьдемлер яшайтаган ерлерде, йолларда айлак куьып айдайдылар, эсириклей коьликти айдайдылар.

РФ Законодательствосына коьре, айдапга ыхтыяры йок аьдем коьликти айдаса, ога 5 мынъ маьнеттен 15 мынъ маьнетке дейим штраф салынады. Солай ок айдапга ыхтыяры болмаган яде правобузув уьшин алынган айдавшыга коьликти бергени уьшин административли штраф 30 мынъ маьнет акша болады.

Р. КУРБАНСАИДОВ,

ООП бойынша полиция начальнигининъ орынбасары.

Савыт-садак ойыншык тувыл

«Гражданлар ман законга карсы сакланатан отлы савыт-садакты, атылатан затларды оьз эрки мен аькелуьвди уйгынлау бойынша амаллар акында» (24.04.2014 й., № 184) Дагестан Республикасынынъ Оькиметининъ карарына коьре, 20.08.2016 – 31.12.2016-ншы болжалда республика еринде «Савыт-садак – сатып алу» деген специальли операция оьтеди. Бу операциядынъ бас борышы – халкты материаллык яктан коьтергишлев, кызыксындырув.

Россия МВД Ногай районы бойынша иш ислер боьлиги район яшавшыларына законга

карсы сакланатан савыт-садакты оьз эрки мен аькелинъыз деп шакрыады. РФ Уголовлык Кодексининъ 222-нши статьясына коьре, законга карсы савыт-садакты, атылатан затларды саклав, алып юрув уьшин куьналилер 2 йылдан алып 4 йылга дейим тутнакка капалядылар. Оьз эрки мен савыт-садакты аькелген гражданлар уголовлык яваплыктан босатылады. Савыт-садакты бермеге суьйсенъиз, Ногай районы бойынша РОВД дежурный боьлигине келмеге боласыз.

З. КУЛУНЧАКОВ,

ДЛР бойынша инспектор.

ГРАЖДАНЛАРДАН САВЫТ-САДАКТЫ, АТЫЛАТАН ЗАТЛАРДЫ САТЫП АЛУВ БААСЫ

№ п/п	Наименование оружия, боеприпасов и взрывчатых веществ	Цена в руб. за единицу
1.	Пистолет или револьвер	30000
2.	Автомат	40000
3.	Пулемет	50000
4.	Подствольный гранатомет	30000
5.	Ручной противотанковый гранатомет	30000
6.	Одноразовый гранатомет или огнемёт	30000
7.	Винтовка СВД	40000
8.	Пистолет-пулемет	30000
9.	Охотничий карабин	6000
10.	Охотничье гладкоствольное ружье	3000
11.	Газовые пистолеты и револьверы отечественного производства	1000
12.	Газовые пистолеты и револьверы иностранного производства	1000
13.	Пистолеты и револьверы кустарного производства	2000
14.	Самодельное стреляющее устройство	500
15.	Взрывчатое вещество (тротил, пластид, аммонит, аммонал и др.пром-го изготов-ния) за 1 грамм	5
16.	Взрывное устройство (устройство, включающее в себя ВВ и СВ)	2000
17.	Средство взрывания (электродетонатор, капсуль-детонатор, взрыватель за 1 шт., огнепроводные и электропроводные шнуры 1 метр) за единицу	200
18.	Штатный боеприпас (выстрелы к артиллерийскому вооружению)	2000
19.	Выстрел к РПГ	2000
20.	Выстрел к подствольным и станковым гранатометам	1500
21.	Ручная граната	1500
22.	Мина	1000
23.	Патроны и боеприпасы к боевому стрелковому оружию	10
24.	Винтовка типа Мосина	10000

Язувшыдың яратувшылығын оьрметлеп

Бу йылдың 29-ншы сентябринде Махачкаладагы Поэзия театрында Дагестан Республикасынын халк язувшысы Бийке Кулунчакова ман йолыгыс озгарылды.

Бийке Кулунчакова белгиле ногай шаири, прозаик, РФ Язувшылар союзынын агзасы болады. Онын бала шагы эм яслыгы Ногай шоллинде оьткен. Сол йыллар коьп заман кетпей язувшыдың коьплеген шыгармаларынын негизинде орын табадылар. Бийке Кулунчаковадың биринши шыгармалары Дагпединституттын филологиялык боьлигине туьсеектен алдын, 1967-нши йылда район газетасынын бетлеринде баспаланадылар. 1974-нши йыл ногай тилинде онын биринши китаби дуния ярыгын коьреди. Язувшыдың шыгармалары орыс эм Дагестан халкларынын тиллерине коьширилгенлер. Онын китаплери Россия эм шет эллер издательство-

ларында баспаланганлар. «Белая дочь степей» деген пьесасы Москва, Киев, Махачкала, Братск, Полтава, Тула, Нукус, Железнодорожск калаларынын балалар ушин театрларында эм орыс тиллеринде дагестаннын оькимет театрларынын сценаларына салынган. Бийке Кулунчакова Дагестаннын, СССР, РСФСР-дын коьплеген съездлеринин делегаты, Таджикистанда, Каракалпакияда, Волгоградта, Ульяновскта, Москвада, Санкт-Петербуртта эм сондай баска ерлерде Дагестаннын саният эм маданият куьнлеринин катнасувшысы болады. Ол ДАССР-дын Сый грамотасы ман савгаланган, ДАССР маданиятынын ат казанган аьрекетшиси, ДР-нын халк язувшысы, РФ маданиятынын ат казанган куллыкшысы деген сыйлы атларына тийисли этилген. «Улица моего детства» деген китаби ушин ол (ДАССР)

С.Стальский атындагы республикалык баргысынын лауреаты болады. Поэзия театрынын етекшиси Елена Гарунова язув-

да йолыгыс» деген проектинде ортакшылык эткени ушин разылыгын билдирди. Оьзинин ойлары ман язувшыдың яратувшылығы акында эм оны ман аьрекет этув бойнша оьз ойлары ман Поэзия театрынын художествольк етекшиси, ДР Язувшылар союзынын правлениесинин председатели Магомед Ахмедов, ДР ясуьйкенлер советинин председатели Абдулла Магомедов, ДР Халк Йыйынынын депутаты Людмила Авшалумова, Дагестан Республикасынын язувшылар союзынын агзалары боьлистителер. Махачкала окув отанларынын студентлери эм Бабаюрт районынын Геметюбе авыл орта мектебинин окувшылары ногай эм орыс тиллеринде ятлавлар оқыдылар. Бийке Кулунчаковадың соьзлерине язылган йырларды Д. Амангулова, ДР-нын ат казанган артисткасы

А. Джумагулова йырлатинде ортакшылык эткени ушин разылыгын ойнап эситтирди. Кешликти Поэзия театрынын етекшисинин орынбасары Ариза Батырова юритти. Ол кешликте язувшыдың бала шагы, яслыгы, онын шаирликке, язувшылыкка йолы акында, онын яратувшылык соьзлары акында, онын яратувшылыгында ис йолдасларынын орыны эм автордын коьширув сулыбы акында, «Эки заманнын шайыты» деген китаби туьзилувви акында хабарлады.

Кешликтин соньында Поэзия театрынын сценасына Бийке Кулунчаковадың ердеслери, ис йолдаслары, дослары шыгып соьйледилер. Олар йыйылганларга ногай халкынын яшавында язувшыдың яратувшылығы уйкен маьне тутатаганы акында хабарладылар.

Сувьретте: *шарадан коьринис.*

Кишкей юлдыздың етимислери

Ногай халкында талаплы ясларымыз йыйы шыгып, оьз оьнери мен баска халклар арасында миллетимиздин атын танытып, тувган ерин даньклатьп келедилер.

Карашай –Шеркеш республикасынын Икон-Халк авыл мектебинин 5-нши классынын окувшысы Ульяна Баисова, Муратхан Туркменова етекшилейтаган «Алтыншаш» вокалхореографиялык ансамблинин катнасувшысы, «Ногай давьсы» газетасы, «Маьметекей» деген журналы озгаратаган коьплеген яратувшылык ярыслардың эм мектеб яшавынын белсенли катнасувшысы болып келеди. Оьткен йылдың декабрь айынын ишинде озгарылган Черкесск каласынын «Арбат» кафесинде балалар ушин яркын эм кызыклы шара оьткен эди. «Christmas Baby show» деп аталган фешн-ярысты Карашай-Шеркеш республикада шыгатаган «Бизим балаларымыз» деген журналы уйгынлаган болган. Сол ярыста катнаспага

деп Карашай-Шеркеш республикасыннан эм Ставрополь крайынан келген 25 балалардың ишинен Икон-Халк авылынан кишкей ногай кызалак Ульяна Расуловна Баисова биринши баргылы орынга тийисли этилген эди. Бас деп тоьрелер, сувьретшилер, модель агенствосынын куллыкшылары яс ярыс катнасувшылардың юрис-турмысларына, кийген кийимлерине, шашларын ярастырганларына белги бердилер. Ульяна ярыстын баьри кезеклеринде де оьзин сулыплы модель этип коьрсетип, еньювши болды.

Кишкей кыз етимиске егистим деп парахат турмай, оьнерин оьстирип, йигерлигин арттырып, янъы бийикликлерге минмеге деген уьмитин узьбеди. Кызды алдыда янъы излевлер, сынавлар тагы да шақырдылар.

Бу йылдың 22-25-нши сентябринде элимиздин бас каласы Москвада «Кишкей сылу» деген ярыс озгарылды. Сол ярыска кишкей ногай кызалак Ульяна Расуловна Баисова да ортакшылык этип, оьз оьнери мен боьлиспеге шыкты. Кишкей юлдызымыз Ульяна 10 ясында болса да, ногай биювин тийисли кепте коьрсетип, ийгилердин санына кирди.

Кишкей модель, актриса, «Алтыншаш» ансамблинин солисти ногай кыз Ульяна Баисовага келекте де туьрли ярысларда катнасып, еньювши болып шыгып, ногай халкынын атын баска миллетлер арасында танытып келгенин, оьнери артып, йогары етимислер мен ата-анасын, тувган авылын, мектебин, халкын суьйиндиргенин йораймыз.

Г. РАМАЗАНОВА.

Сувьретте: *Ульяна Баисова.*

Билими юван мынъды йыгар

Окувшыларымыз мектепте окув шагында ийги оқып, Патшалык сынавларын йогары белгилерге берип, аьр кими оьзинин суьйген кесписине йол алады.

Терекли-Мектеб авыл яшавшылары Арслан эм Мадина Кусегеновлардың яшавында да бу йыл суьйинишли оьзгерислерге бай болды. Тунгыш Динислам увыллары А-Ш. Джанибеков атындагы мектебин алтын медалине тамамлады, суьйген кесписи бойынша окувна туьсти. Динислам мектебке аяк басканнан алып, билимге ымтылысы сезилди. Ол биринши окутувшысы Марзиет Асановна Исаевадың етекшилиги астында эдаплы, сахый, билимли окувшы болып оьсти. Ястын кишкейден алып миллет саз алаты домбрада ойнамага суьйими бар эди. Эм атаанасы Динисламды ушинши класстан алып С. Батыров атындагы саният мектебинде билим алмага бердилер. Онда ол окутувшы Ф. Мусавтин етекшилиги мен 5 йыл бойы усташа домбрада ойнавдың дерислерин алады. Саният мектебинде окув йылларында Черкесск каласында оьткен «Кавказ ойынлары» деген ярыстын маданиятлык программасы бойынша домбра ойнавы ман еньювши орынга тийисли болады. Оннан сонь Махачкалада оьткен «Дагестан -меним ошагым» деген ярыста да миллет саз алаты домбрада усташа ойнап болувы ман еньювши болып кайтады. Йогары классларда окув шагында да

Динислам Кусегенов математика дерисиннен оьткен туьрли олимпиадаларда, ярысларда да ортакшылык этип келген. Сол еньювлерин онын уьйинде сакланган коьплеген дипломлары, сый грамоталары шайытлайдылар. Окувында да, кайсы баслаган исинде де ол сахыйлык, исин соньына дейим еткерув мен баскаланып келген. Динислам бу йыл 11-нши классты алтын медалине тамамлады. Буьгуьнлерде ол Москва каласында РФ Президенти бойынша халк хозяйствольк эм патшалык служба-сы академиясынын экономикалык боьлигинин 1-нши курсынын студенти болды. Сувьретте онын касында туьскен Тарумов районынын Ново-Георгиевка авылынан Марина Абдулрашидовна Кусегенова эм Карагас авылынан Наи-

ля Суондиковна Эсболганова (Кусегеновлардың йиени) бу йыл мектебти алтын медалине тамамлаганлар.

Марина Кусегенова Саратов каласынын медициналык институтынын педиатрия боьлигине туьскен. Наиля болса, Ессентуки каласындагы медколледжин лечебное дело боьлигинин биринши курсында окувын баслады.

Алтын медальлеринин иелери, уш ногай студентлери Динислам, Марина эм Наиляга алдыда келекте де сынавларды тийисли оьтип, ногай халкынын атын даньклатьп, алган билими мен, isi мен халкына, элине пайда аькелегине уйкен сеним этемиз.

Г. НУРДИНОВА.

Сувьретте: *оньнан солга Динислам эм Марина Кусегеновлар, Наиля Эсболганова.*

НОГАЙ ХАЛКЫМЫЗДЫНЪ АЛТЫН ФОНДЫ

Мурзалардынъ мурзасы

Ногайым... Шеткыйырсыз ерлердинъ иеси болган уллы халкым, бугуьнлерде аз болып калсанда, йигерли йигитлерининъ данькы дайымларга калганына баъримиз де шайыт болып турамыз.

Айтувлы Юсуп-мурзадынъ асылы сав дуньяга белгили Эдиге-мурзадан басланган деп белгилейдилер алимлер де, тарихшилер де. Ол оьзи де патша Иван Грозныйга хат язганда, оьзининъ тукымы Эдиге мурзадан басланатанын айтады. Туьрклер патшасы уллы солтан Сулейман Юсуп-мурзага язган хатында хошлав соьзин: «Солтанлардынъ солтаны, мурзалардынъ мурзасы!» деп баслаганы акында белгилейди А. Курмансеитова оьз язувларында Юсуптынъ атасы Муса-бий, анасы Кондазы болган деп беркитеди. Йигерлик, баътирлик, шыдамлык, оьзин кайсы ерде де тугып болган касиети Юсупка балалыктан юрегине, янына эндирилген. Тарихшилердинъ айтувына коьре, Юсуп-мурза да оьз ата-бабаларындай болып, бек йигерли, айткан соьзин ерге туьсирмейтаган, намысы куьшли аьдем болган. Онынъ айткан соьзлерин биз аьлиги заманга дейим кулланамыз. «Яхшы аьдемнинъ аты ер юзинде мутылмас», «Бу дуньяда да яхшылардынъ санына кирмес», «Мынъ досынъ болса, оларды бирев деп сана, бир явынъ болса, оны мынъ деп сана» эм сондай баскалар. Аьдемшилик деген касиетти Юсуп-мурза биринши орынга салган, юрегинде, янында арамлыгы болмаган, болса да бир яв тувыл, неше явы да болган, олар онынъ яшавын бузбага шалысканлар.

Юсуп-мурза конакты хош алып болган, оьзи де баска патшалыклар ман тар байланыс туткан. Уллы патшалыктынъ басшысы болган Юсуптынъ оькимети куьшли, аьдемлери малга, муьлкке бай болган, сога коьре куьшли Ногай Ордасы ман коньысылар катнаспага суьйгенлер. Сибирь, Казан, Астрахан, Крым патшалыклардынъ ханлары ман куда болып, Юсуп-мурза оларга кыз берип, олардан келин алып, тар байланыста яшанган. Олардан баска, мурза Хыйва, Бухара эм баска узактагы ханлыклар ман аьллескен деп билдиредилер тарихшилер.

— Сейид-Ахмед-мурза Ногай Ордасында даьврэн суьрген йылларда Юсуп-

мурза ман Иван Грозныйдынъ аьллесуьви баслананды. Ногай Орда эм Москва арасында сатув-алув бардырылады, эм Юсуп оьз мойнына савьдегерлердинъ йолларда кавыфсызлыгын аьжетсизлев борышты алады. Ол орыс эм ногай арасында юрген «ярлы да, оьксиз де» бараяк-келеек йоллары кавыфсыз болмага керек деп каьр шеккен, — деп хабарлайды мурзадынъ акында оьз макаласында А. Курмансеитова. — Ногай элшилерди Москвага коьплеген атлар озгарганлар. Олар саны йок йылкыды сатпага айдап аькететан болганлар. Юсуп-мурза Иван Грозныйга язган хатында «ногай элшилерди уйкен сый ман, баалы савгалар берип йолык» деп язган. Иван Грозный Юсуп-мурзадынъ тилеги мен ога савкат этип савыт-садак, шагырлар, баалы тонлар, кагытлар, бояклар, кызларына ярасык кийимлер йиберген. Архивлерде аьлиги заманга дейим Юсуп-мурза ман Иван Грозныйдынъ бир-бирисине язган хатлардынъ бир кесеги сакланган.

Орыслар ман ногайлар арасындагы байланыс дослыкка, кудалыкка айланьп, туьп-тамыры 200 йылларга дейим кетеди, ама Иван Грозный аньлайды, уллыногай патшалыкты аьлсиз, куьшсиз калдырса, оны оьзине бойсындырмага да тыныш болар. Калай ойсыз болган Ногайым, не боляк эди тоьгеректеги ханлыклар ман дослыкты беркитип, япсарларды куьшлендирип яшаган болса, шашырамаган да болар эди, ама Иван Грозныйдынъ кылыплыгы баьриннен де куьшли болады, эм ол Юсуп-мурзадан Москва патшалыгынынъ тыскы политикасына карыспаска соьз алып, оьзи болса коьплеген йыллар Казан патшалыгы ман соьгсады. Сол заман Казан ханлыкты Суьйимбийке ханий басшылайды, аьвес патшалыктынъ басшысы болган Юсуптынъ оькимети куьшли, аьдемлери малга, муьлкке бай болган, сога коьре куьшли Ногай Ордасы ман коньысылар катнаспага суьйгенлер. Сибирь, Казан, Астрахан, Крым патшалыклардынъ ханлары ман куда болып, Юсуп-мурза оларга кыз берип, мурза деген аты та береек болган, неге десе такты алмага Юнус ога коьмек эткен. Соьйтип, Казан ханлыгы ман Ногай Орда арасы бузылады. Сол себептен Иван Грозный ман Юсуп-мурзадынъ да аралары суьвек болады. Есирге туьскен кызын эм йенин

оьзине кайтармага суьйген мурзага орыс патшасы «йок» деп айтады. Суьйимбийкеди Иван Грозный Ших-Алий-мурзага эрге берип, Касимовкага йибереди. Оьтемисти ол касында калдырады, шокындырады эм Александр деп ат береди.

Коьп куьлык эткен Юсуп-мурза кызы Суьйимбийкеди есирден босатув уьшин. Коьмекти тилейди иниси Исмаил-мурзадан, ама ол да сатылган орыс патшасына, савгалар ман алган оны оьз бетине Иван Грозный. Исмаил-Юсуп-мурзага коьмек этпейди эм сол себептен олар каты урысадылар. Бир куьннинъ бир шагында Исмаил-мурза Юсуп-мурзады оьлтирди деген суьвек хабар шыгады. Сол хабар аязлы увьт айды кайгыга орайды. Тарихшилердинъ билдируьвине коьре, сол оьзгерислер 1555-нши йылда болган.

Мен ногайымнынъ тарихин актарганда ойлайман, эр кисилеримиз калай кыскадан ойлап йибергенлер бир-бир заманларда. Исмаил-мурза да келеектеги ойламай эткен сол намартлыкты, соньында, оьзининъ увьлларына кор болганда, аньлайды ол, кайдай аьдем онынъ коьлыннан кеткенин. Тек агасы болмай, атасы да

болган ога Юсуп, айтканы бар онынъ Иван Грозныйга: «...мага атам да, агам да тек бир сынъар аксакал Юсуп-мурза эди...». Оьзин куьннали этип сезгендир Исмаил, ама влаьтке ол кайтип болса да етпеге суьеди. Агасын оьлтирип, такка келген Исмаилди Юсуптынъ увьллары суьймейдилер. Исмаил да коркады олар оннан ош алар, оьлтирер деп. Соьйтип, Ногай Ордадынъ тагы уьшин соьгсуьвлар битпейди. Сол оьзгерислер акында оьзининъ «Айтувлы Эдигебийдинъ тукымыннан. Орыс князьлер Юсуповлардынъ ногай тамырлары акында» деген макаласында язады белгили шаиримиз Мурат Аvezов.

1958-нши йыл Иван Грозный Юсуптынъ туньгыш увьлы Юнусты Москва каласында сый ман хош алады. Бир йыл кетип-кетпей, Ордага кайткан Юнус аньсыздан оьледи. XVI оьмирдинъ 60-ншы йылларынынъ басында Ногай Ордадынъ бийи болып Исмаил-мурза беркиген, сол заман ол Юсуп агасынынъ оьсип еткен увьлларын Элмурзады эм Ибрагимди Москвага йибереди, онынъ бир ойы бар эди — каарлы орыс патшадынъ коьлыннан олар оьлмес пе экен. Болса да Иван Грозный атасына эткен

намартлыкты увьлларына этпейди — ол Эдил йылгасынынъ ягаларында ерлескен Романов калады эм каладынъ тоьгеректеги ерлерди оларга береди. Ярасык ерлерде яшайдылар Юсуп-мурзадынъ увьллары, олар межигит курадылар, бусьрманлык тутадылар, болса да орыс патшага куьлык этедилер, йыл сайын орыс патшага 150 атлы сайам саклав аьскерлерин шыгарып турганлар. 1611-нши йыл Романов каладынъ иеси болган Элмурза оьледи. Оннан Сеюш-мурза, Баймурза эм Динмурза деп аталган уьш увьл калады. Баймурза эм Динмурза орыс аьскерлери сырасында Польша ман куьресип, давда ян бергенлер. Сеюш-мурза да 1656-ншы йыл дуьнядан таяды. Баьри байлыклардынъ, ерлердинъ иеси онынъ туньгыш увьлы Абдул-мурза болады. Он етинши оьмирдинъ ортасына орыс патшалык куьш йыйнайды эм кьрдан келген мурзаларды, олардынъ коьлындагы бусьрманларды куьштен шокындырып, христиан динине коьширедилер. Сол заманда мынълаган ногайлар ман татарлар оьз динин калдырып, баска динге коьшедилер.

Бу ерде мен Мурат Аvezов оьз макаласында келтирген бурынъгыдан калган

таварыхты айтпага суьемен. Бир кере Абдул-мурза патриарх Иоакимди сыйлы конак этип алады. Билмей калып, ол патриархка каздынъ этин ашатады, сол заманда христианлар пост туткан мезгили болган. Иоаким болса этти балык деп ойлап, даьмли этип асканы уьшин уьй иесин мактайды. Сол ерде Абдул-мурза уьндемесе не болады. Йок, ол балык тувыл, каз эт деп айтады. Конак ашувланады. Тоькпей-шашпай соны патша Феликс Алексеевичке еткереди. Патша болса, мурзадан баьри ерлерин тартып алып, оны кыпяланьаш калдырады. Уьш куьн, уьш туьн ойланады Абдул-мурза, сонъ болдыралмай, христиан динине коьшеди. Сол кеше ога туьнде туьсине атасынынъ суьлдери келеди эм тавыс айтады: «Сен оьз дининъди сатканынъ уьшин бугуьннен алып сенинъ тукым-тайпаньнынъ аьр несилінде тек бир эр бала туваяк, эгер олар коьп болса, биревден баска, баьри де 26 ясыннан артык яшамаяклар». Узак йыллар бойы бу каргыс сол куьннен алып Юсуповлардынъ тукым-тайпасы уьстиннен таймай турады.

Макаламды шаиримиз Мурат Аvezовтынъ ятлав сыдыралары ман битирмеге суьемен. Сол сыдыраларда уллы халкымыз шашыраганьна кайгы эм оькиниш. Юсуп-мурзадай йигитлеримиз болганыннан не пайда, эгер олар суьрген бактылар сисе кимик бузылып, халкымыздынъ бактысын кесек-кесек этип шапалаган болса...

*Алты канат ак
отавлар конган юрт,
Озып кетти энъ
бактылы куьнлеринъ.
Яманлардынъ
яласыннан янган юрт,
Бир юлдызсыз келди
кара туьнлеринъ.
Ак тоьрелер
ак сарайга сыйыскан
Сыйлы куьнди — япты
кайгы булуты.
Агасы ман иниси кан
куйыскан*

*Кунтсыз элде
куйрыксыз ат улыды.*
Ногай халкымнынъ тарихинде дайымларга турады Юсуп-мурзадынъ аты, Суьйимбийке-ханийге яшав берген, оьз бактысын оьктемлик пен юриткен ногайымнынъ уллы увьлы. Бугуьнлерде де сол ат бизим халкымыз уьшин оьктемлигимизди мынъ кереге арттырады. Сол да бизге уллы асабалык.

Г. БЕКМУРАТОВА.
Суьвретте: Юсуп-мурза.

Ямагат ишинде ясуыйкеннинъ орыны эм ыхтыярлары

Янъыларда элимиз эсли аьдемлер кунын белгилеп озды. Эсли аьдемлер болса, бу куынди – Ийгилик эм ясуыйкенди сыйлав куны деп аталувды яратадылар эм сойленисли тилде де ярасык айтылгандай коьринеди. Сонынъ акында власть органлары ойламага керек деп ойлайман.

Бу куынге багыслап шаралар озгарув, ясуыйкенлерди эскерув – бизим борышымыз. Оьткен юма ишинде, календарь бойынша эсли аьдемлерди эскерув куны алдында КЦСОН куллыкшылары «Ямагат ишинде ясуыйкеннинъ орыны эм ыхтыяры» деген тоьгерек стол уйгынлап, озгардылар.

Мунда авыл ясуыйкенлери Р. Амангазиева, Р. Ваисова, Ф. Оразбаева, «Ногайский район» МО аькимбасында Аксакаллар советининъ председатели Р. Мурзагишиев, Согыс, ис, Савытлы кушлер эм правосаклав органлар ветеран-

ларынынъ райсоветининъ председатели А. Сангишиев, ДР Халк Йыйынынъ депутаты М.Авезов, школа ваькиллери Э. Суюндикова эм В. Абдулсаметова, КЦСОНнынъ боьлик етекшиллери ортакшылык эттилер.

Тоьгерек столды КЦСОН етекшиси Г. Капитуллаева юритти. Биринши соьзди М. Авезовка берди. Ол оьз соьзин ясуыйкенлерди келетирген байрам ман кутлаудан баслады, сонъ ясуыйкенлер алатан пенсия, тагы да бир кере тоьленетаган акшалык компенсация акында, солар ман байланыслы болып, киритилетаган туьрленислер акында аьнлагув этип кетти.

Тоьгерек столдынъ барысында Р. Мурзагишиев, А. Сангишиев, окутувшылар оьз ойлары ман, яшав бойынша йолгысатан маьселелери мен, ясуыйкеннинъ орыны яшавда кайдай экени акында кызыклы хабарладылар.

Мунда ортакшылык эткен аьдемлердинъ коьнгиллерин, ясуыйкен, тийисли тыншаюудагы окутувшы Фатима Кузеевна Оразбаеванынъ яшав сулыбы ман боьлисуьви, эскерувлерин айтувы коьгерди. Буьгунлерде де сыйлы ясуыйкен «Гармония» вокал куьбининъ агзасы болады эм кыймасларын да сонда катнаспага шаькырады. Буьгун ол оьз соьйлефинде сол куьптинъ оьзининъ бир кепли кийимлери болса экен деген ойын айтып, М. Авезовка:

– Болатан болса, коьмек этинъиз, – деп тилек салды.

Бу куынги йолгыс йылы аьде оьтти, сораьлар да, яваьлар да болдылар, элбетте, ясуыйкенлерге ден савлык, наьсип те йоралды.

Школа ваькиллери де ерлеринде озгаратаган шаралар акында, кайдай тербиялав ислер юритилетаганы акында хабарладылар. КЦСОН боьлик етекшиллери оьз аьрекетлери акында билдируьвлер эттилер.

Сол куьн КЦСОН-да контакта болган ясуыйкенлер оьзлерин ямагатка керегин, олардан бизге, оьсип келетаган аркага пайда болмаса, зарар болмаьгын аян сездилер. Олардынъ яшавлары дайым бай эм кызыклы экени биз де аьнламаь болмадык.

Г. КУРГАНОВА,

РФ журналистлер союзынынъ агзасы.

Суьврете: тоьгерек стол катнасуьвиьлары.

АКЦИЯ

Ногай шоьлдинъ ясыл калканы

Шоьлим, аьр бир мунда яшайтаган инсанга баалы, соннынъ бактысы, келеектегиси, аьлигиси бизге де маьнесиз тувыл.

Янъыларда «Ногайский район» МО администрациясында «Ногай шоьлдинъ ясыл калканы» деп аталган коьгалыстынъ агзаларыннынъ йыйыны болып озды. Бу коьгалыс оьткен йылдынъ ишинде туьзилген эди. Олар оьз алдыларына шоьлликтинъ коьркин ийгилендирер мырад пан тийисли план салган эдилер эм сога коьре ис те юритилди. Авыл ерлеринде окутувшылар (олар коьгалыстынъ агзалары) оьсип турган тереклерди санап, ой-токтаслар этилдилер. Сонынъ тамамына коьре, энъ ясыл авыл Карагас авылы болган эди, ама сол санга ерли Нуковлардынъ оьстиретаган авыл бавы киргени белгиленген, солай болганда Куьнбатар авыл яшавшыларынынъ азбарларинда тереклер саны коьп болады.

Бу куынги йыйынды «Ногайский район» МО администрациясынынъ аькимбасынынъ орынбасары А. Межитов юритти эм оьзине тапшырылган ис борышын намыслы, тийисли кепте окутувшылардынъ ярдамы ман толтырмага бек шалысаьгы акында билдирди.

Салынган планга коьре, авыл ерлеринде кайдай куллыклар этилмеге кереди эм этилетаганы акында коьгалыстынъ агзалары айтып кеттилер. Биология сабагыннан окутувшылар тереклер олтыртувда пайдалы маслагатларын берип боьлистилери.

Амирхан Межитов: «Тоьгерек якты тек тереклер олтыртып коьрклендирип калмай, коькысты да коьрмеге керекпиз, соларды да йойытув уьстинде халк пан куллык этпеге борышлымыз», – деген ойын билдирди.

Аьли уьшин коьгалыстынъ агзалары А.Межитов пан бирге авыл ерлеринде аьр окувшы бир кишкей терек аькелип олтыртып, оьстируьв уьстинде куллыклар этпеге токтастылар.

Йолгыс кызыклы эм шоьлимизге пайдалы куллыклар этув уьстинде соьйленип озды. Энъ ызында сулыплы окутувшы Г. Койлакаева: «Бизим, окутувшылардынъ колларинда элимиздинъ келеектегиси. Буьгун биз кайдай ислер этсек те, алдымызда соннынъ сыраьларын коьре екпиз. Буьгунги исимиздинъ емислерин де бир он йылдан коьрермиз», – деген сенимин билдирди.

Соьйтин, буьгунги йолгыс катнасуьвиьлары бир- бирисине – эгер бизде этпеге мырад болса, мырсат таьылар, эгер мырад йок болса, себеплер болар, – деген йорав эттилер де, эндиги йолгыска дейим аманластылар, алдыларына салынган планларды толтырып, ноябрь айында да этилген куллыкларынынъ эсап беруьви мен йолгыспага токтастылар.

Г. САГИНДИКОВА,

Суьврете: коьгалыс катнасуьвиьлары.

МИТИНГ

Яс несилди коршалавда бирлесейик

Сентябрь айынынъ басында терроризм мен куьрес куни эстеликли мерекелердинъ бириси деп саналады. Ногай районнынъ Д. Шихмурзаев аьгындагы мектебинде «Биз террорга эм зулымлыкка карсы» деген митинг уйгынланып оьтти. Митингте авыл администрация аькимбасынынъ орынбасары Д. Бегалиев, авыл имамы К. Танашев, аьгын оьзгерислерининъ катнасуьвиьсы М. Елманбетов, ПОМ участковыйы К. Куьманбетов, авыл кыскаькылар советининъ председатели Л. Картакаева, мектеб окутувшылары эм туьрли туьсли шарлар ман колларинда окувшылар, ата-аналар ортакшылык эттилер.

– Терроризм маьселеси баьриси не де ортак. Боьтен де, ол кыскаькыаналарды кыйнайды. Неге десе олар бу дуньяга янъы яшавлар савкатлайдылар. Оьз саьбийлерининъ оьлуьвин бир ана да коьрмеге суьймейди. Кыскаькылар аьвлетлериннен алыс болмай, оларга дайым эс этпеге тийислилер, – деп оьз маслагаты ман боьлисти кыскаькылар советининъ председатели Л. Картакаева.

– Келеекте авылымыз энъ ярасык болып оьрленсин деп, биз савлай куьшимизди салмага керекпиз. Эгер яслар да, яс уьйкенлер де сол уьйкен маьселеди шешпеге бирлеселер, бизим оьсип келетирген несилди коршалап болаяьмызга сеним бар, – деди авыл администрация аькимбасынынъ орынбасары Д. Бегалиев.

Боьтен де З. Менлиевтинъ куьшли сезимге толган соьзлери эсте сакландылар.

– Неге бизим ясларьмыз террористлик организацияларына кирип, кайбиревлердинъ аьнламы болмаган кызыксынвларын якламага, коршаламага йол аладылар. Боьтен де, эр кисиди токтатаьктынъ орынына, кыскаькы оьзи кавыфлык, кыянатшылык йолына туьсетаганы бек оькинишли. Кайдай дуньяда яшаяьмыз, тек бизи мен байланыслы, – деди авыл яшавшысы З.Менлиев.

Мектеб етекшиси К. Нукаева оьз ис йолдасларын, ата-аналарды окувшылардынъ окуьвина, тербия алуьвина сав куьш салып карамага шаькырды. Тийисли светский эм дин билимлерин толы алмаган аьдемлер йолынан тез тайыспага болаяьгы акында белгиледи.

– Буьгунлерде дуньяда болатан оьзгерислерге дуьрис баа бермеге эм ясларды экстремистлер сырасына туьспесин деп коршалав бек маьнели. Сиз намаз кылмага ьхтыярынъыз бар. Бас деп сиз имам ман, авыл молласы Ш. Мамуров пан танысып, маслагатласып намазды басламага болаьсыз. Дуьрис йолды алып, тыншылык, ийги келеектегиси уьшин тилеклер тилейик, – деди авыл имамы К.Танашев.

– Терроризм – ол коршалавы болмаганларга карсы соьгис болады. Терроризмди енъув бек авыр. Эгер эс караткан бир затты коьрсенъиз, оьзинъиз тиймей, правосаклав органларынынъ куллыкшыларына билдиргенинъизди тилеймиз, – деди полиция куллыкшысы К. Куьманбетов.

– Ким де болсын бирев, аьли де Уллы Аталык соьгисыннынъ, шешен,

аьгын оьзгерислерининъ катнасуьвиьлары оьткен кыйынлыкларын, ясларьмыз кайтадан коьрмесин, – деди аьгын оьзгерисининъ катнасуьвиьсы М. Елманбетов.

«Тыншылык эм рахатлыкты суьмен» деген оьзи язган ятлавын окутувшы, шаир Х. Бурумбаева оькыды.

Онынъ окувшылары К. Абдуллаева эм Ф. Менлиалиева да ятлаьларды яттан оькып эситтирдилер.

Оьз сезимлерин асфальте бор амалы ман ясаган суьвретлерде окувшылар да коьрсеттилер. ИЗО окутувшысы А. Мутаирова «Ер юзинде тыншылык уьшин» деген ярыс озгарды. Ярыста ийги ясалган суьвретлер белгилендилер. Митинг уйгынлаьшысы Ф. Абдунасова шарада белсенли катнасканларга йылы эм шынты соьзлери уьшин разьылыгын билдирди.

Митингтен сонъ Кумлы авыл орта мектебининъ окутувшылары ашык класс саьатин бердилер. Окутувшы А. Нурадилова «Янын курман эткенлерге, бир куьнинъди багысла. Россия баьтирлерине дайымлык оьрмет!» деген темага 6-8-нши класс окувшыларына деп класс саьатин озгарды. Класс саьати ердесимиз, полиция куллыкшысы, Табасаран районьнда досларын коршалап, ер юзинде тыншылык уьшин яшавын курман эткен Эльдар Аджигельдиевтинъ эстелигине багысланган эди. Полиция куллыкшысы, авыл яшавшымыз К. Мантаев сол ваькытларда Э. Аджигельдиевтинъ касьында болган. Сол кавыфлы такыйкалар акында ол уьйкен кайгы толып эскереди.

Ама ис йолдасы, досы, баьтирдинъ атын уьйкен оьктемлик пен атайды. Окутувшы А. Нурадилова класс саьатин ногай шаири С. Майлыбаеванынъ ятлаьыннан сыдыралар ман тамамлады.

Окутувшы С. Аджигельдиева класс саьатин «Бизим заман» деген туьра эфир передачасы кебинде озгарды. Окутувшы деристе эвристикальк хабарласув йосьгын куьланды. Ол окувшылардынъ критикалык ойлавын оьрлендируьв мырадта, видео-ролик каравы ман Бесланнынъ кайгылы оьзгерислери акында эске туьсирди. Окувшылар коьзлеринде коьзаслары толып, оьз ойлары ман боьлистилери. «Беслан окувшыларына» деген эм сондай баска ятлаьларды оькып эситтирдилер. 20 такыйка ишинде окувшылар теракт курманлыклары коьмилген Беслан каласындагы оьлиги акында фильмди карадылар. Фильмди карап, хабарласуьдан сонъ балалар йогарьга ак шарларды йибердилер.

«Терроризм – ямагатка коркынъш» деген темага 9-ншы класс окутувшысы М. Танбулатова да класс саьатин озгарды. Онда «Тарихшилер», «Статистлер», «Политологлар», «МЧС ваькиллери» деген куьплери ортакшылык эттилер. «Тарихшилер» куьби террористлик актлары акында билдируьвлер эттилер. «Политологлар» маьселели сораьларга явапладылар. «Статистлер» куьби статистикалык слайдларын коьрсеттилер.

Окутувшы Ф. Менлиалиева да 3-нши класста дерис озгарды. **А. АДЖИГЕЛЬДИЕВА,** *Кумлы авыл орта мектебининъ окутувшысы.*

ГРИПП АКЫНДА

Сувыктан сакланув амаллары

Грипп – оьткир вируслы инфекциялы авырув. Бу авырув ман бала да, ясуьйкен де авыруьйды.

Авырув ман аьдем кайтип зарарланады?

Авырувдынъ вируслы инфекциясы аьдемнинъ авыз-бурны ишине туьссе, зарарлайды. Сол вирус бронхит, отит эм сондай баска авырувларга аькелдилер, аз болса, юрек, суьеклер де авырымага болады.

Авырувдынъ вирусы кайдан келеди?

Инфекциядынъ бас булагы – авырувлы аьдем. Авырувдынъ вирусы аьдемнен-аьдемге ава тамшылары ман, катнаслар бойынша коьшеди.

Авырувдынъ юкканын кайтип аьглаймыз?

Авырув бирден басланады. Аьдемнинъ эт кызувы 38-40 градуска дейим коьтериледи, басы айланады, авыруьйды, шаркы тонъдырады, коьзлерининъ алды каранъа болады.

Эгер сиз авырыган болсанъыз, не этпеге керек?

Тез аьрекетлеп врачка бармага, постель йорыгын тутпага керексинъыз, неге десе грипп авырувынынъ ызы аьруьв болмай коймага да болады.

Авырувдан кайтип сакланмага керек?

Энь де ийги профилактикалык алат – вакцинация. Грипп авырувына карсы вакцина октябрь-ноябрь айларынынъ ишинде этилмеге керек. Эсимизде сакламага тийислимиз – дарман ишкеннен эсе, вакцина этилген денге пайдалы.

Грипп авырувы ман зарарланмас уьшин кайдай йорыкларды тутамыз?

Аьелдеги аьр бир аьдемде оьзининъ байыр тастамалы болмага, авырувлы аьдемге яна-спаска шалыспага, куьн сайын уй боьлмелерин елге катырмага керек. Сол йорыкларды тутсанъыз яман болмас. Ден савлыгынъызды сакламага шалысынъыз.

А. НУРГУШИЕВА,
врач-эпидемиолог.

СПОРТ

Йырма алтыншы кере оьтти

Ногай район орталыгы Терекли-Мектеб авылдында Уллы Аталык согысы, ис эм спорт ветераны, СССР Журналистлер союзынынъ члени Хайрудин Аджидайрович Лукмановтынъ эстелигине багысланган аьдетли 26-ншы киши футбол турнири болып оьткен. Турнирде 2002-нши йыл эм оннан сонъгы йылларда тувган яс футболшылар ортакшылык эткен.

Ярыслар алдында Х. Лукмановтынъ уьйкен увьлы Абрек-Заур Лукманов, спорт ветераны Шатемир Мунгишиев эм бас судья Алавдин Башантавов шыгып соьйледи. Бу айтылган эстеликли турнир йыл сайын да Лукмановлардынъ аьелининъ каръж этувы мен озгарылады. Быйыл да солай болды. Турнирди Терекли-Мектеб авылдынъ 1-нши номерли Балалар-яслар школасынынъ етекчиси Айдархан Курманбаев пен бас тренери Алавдин Башантавов уьйгьнладылар.

Киши футбол турниринде Ногай рай-

оныннан Червленные Буруны, Бораншы, Куьнбаттар, Кара-Сув эм Терекли-Мектеб (эки команда) авыллар, солай ок Кизляр каладынъ эм Шешен Республикасынъ Шелков районнынъ Сары-Сув авыл командалары катнастылар.

Футбол байрамы кызыклы эм бирембир ярыс йосыгьнда оьтти. Сонынъ тамамында 1-нши орынды эм эстеликли турнирдинъ енъуьвшиси деген атты Бораншы авыл командасы бийледи. Турнирде солай ок Червленные Буруны командасы 2-нши эм Куьнбаттар авыл яс футболшылары 3-нши орынларды алдылар. Соны ман бирге турнирдинъ энъ ийги ойнавшылары деп Терекли-Мектеб-1 командасынан Р.Алимгереев пен Р.Шомаров, Куьнбаттар авыл командасыннан полузащитник А.Карамурзаев эм капы саклавышы Р.Байрамешев белгиленилер эм савгаландылар.

М. ЮНУСОВ.

ЮРЕК ДЕРТИ

Неге кеттинъ?

Яшавдан замансыз кеткен кедем Тимурга
Неге кеттинъ юрегимди куйдирип,
Яшавымды айландырып карага.
Неге кеттинъ, «яшарман», – деп сендирип,
Тузды куйып битпей турган ярага.

Сен ше эдинъ яшавымда дирегим,
Сен ше эдинъ меним уьйкен тиревим.
Сен ше эдинъ соьнмес меним ярыгым,
Сен тунгышым, сен дуьням, карагым.

Неге кеттинъ, ясынъ кырка толмады,
Неге ойлар, мыратларынъ болмады?
Неге эмсиз мараз сени коймады,
Бир шатлыкка коькирегинъ тоймады?

Сендей увьл бу дуьнядан кетер ме,
Ата-анадынъ белин урмай синдырып?

Сендей ата бу дуьнядан кетер ме,
Уьш савбийди оьксиз этип калдырып?

Тувганлардынъ ян ярасы битер ме,
Сендей ийги аданасты алдырып?
Сендей ийгит дуьнядан кетер ме,
Ян суьйгенин ярты йолда калдырып?

Яткан еринъ ярык болсын, авьлым,
Еннет капы ашылсын деп тилеймен.
Кайтпаяксынъ, мен билемен,увьлым,
Ама мага сен этпейсинъ, излеймен.

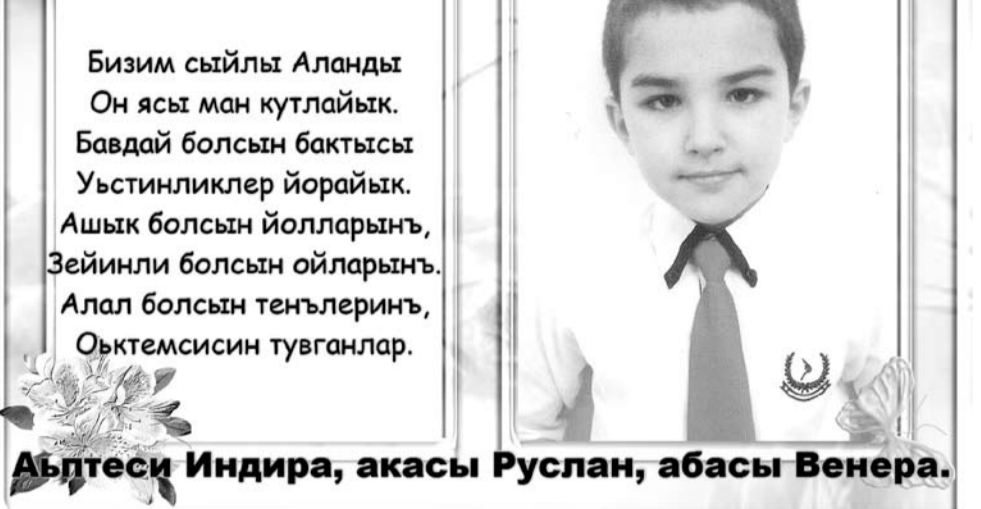
Тувганлардынъ, тенъ-дослардынъ эсинде
Дайым турар сениъ авьз келтенинъ.
Ярык юлдыз болып турар йозарда
Шыктай таза сенинъ алал ниетинъ.

С. МЕЖИТОВА,
Куьнбаттар авьлы.

«Шоьл тавысы» республикалык газетасынынъ бас редакторы Эльмира Юнусовна Кожаева Терекли-Мектеб авыл яшавшысы Гульшаар Шандаковага суьйикли аданасынынъ топырак болувы ман байланыста авыр кайгысын боьлиседи, ога эм кардаш-ювькларына бассавлык йорайды.

Батыр-Мурза авыл орта школасынынъ 8-нши класс окувшылары эм класс етекчиси Аписар Адильхановна Оразбаева Мурат Шандаковтынъ авьз аданасынынъ дуьнядан таювы ман байланыста каты кайгырадылар, ога эм кардаш-тувганларына бассавлык йорайдылар.

Карагас авыл яшавшысы
Алан Казбиевич Каракаевти
10 ясына толганы ман

Бизим сыйлы Аланды
Он ясы ман кутлайык.
Бавдай болсын бактысы
Уьстинликлер йорайык.
Ашык болсын йолларынъ,
Зейинли болсын ойларынъ.
Алал болсын тенълеринъ,
Оьктемсисин тувганлар.

Аьптеси Индира, акасы Руслан, абасы Венера.

ИЗВЕЩЕНИЕ
О ПРОВЕДЕНИИ ОТКРЫТОГО АУКЦИОНА ПО ПРОДАЖЕ ПРАВА НА ЗАКЛЮЧЕНИЕ ДОГОВОРА АРЕНДЫ НА ЗЕМЕЛЬНЫЕ УЧАСТКИ ИЗ ЗЕМЕЛЬ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО НАЗНАЧЕНИЯ, НАХОДЯЩИХСЯ В МУНИЦИПАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ СЕЛЬСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ

Администрация МО СП «село Куьнбаттар» Ногайского района РД сообщает о проведении открытого аукциона по закрытой форме подачи предложений о цене на право заключения договора аренды земельных участков из земель сельскохозяйственного назначения, находящихся в муниципальной собственности.

Решение о проведении открытого аукциона: Постановление главы администрации МО СП «село Куьнбаттар» Ногайского района РД от «06» октября 2016г. №34.

Организатор аукциона (Продавец) администрация МО СП «село Куьнбаттар» Ногайского района РД.

Форма торгов: открытый аукцион по закрытой форме подачи предложений по цене.

Место проведения аукциона: 368855 Республика Дагестан, Ногайский район, с. Куьнбаттар (здание администрации сельского поселения). Контактный телефон: 8-928-046-07-05.

Сведения о земельных участках, начальная цена продажи права заключения договора аренды:

Предмет аукциона:

Лот №1. Земельный участок с кадастровым номером 05:03:000005:1398 общей площадью 3000 кв.м пастбища из земель сельскохозяйственного назначения, находящийся по адресу: Республика Дагестан, Ногайский район на территории МО СП «село Куьнбаттар», для сельскохозяйственного производства. Начальная выкупная стоимость права аренды земельного участка – 312 (триста двенадцать) руб.00коп. Сведения об обременении: отсутствуют.

Сумма задатка составляет 20% от начальной цены – 62 (шестьдесят два) рубля.

Дата начала приема заявок на участие в аукционе: заявки на участие в аукционе принимаются в запечатанном конверте в течение 30 дней со дня опубликования настоящего извещения в СМИ по адресу: 368855 Республика Дагестан, Ногайский район, с. Куьнбаттар (здание администрации сельского поселения) по рабочим дням с 8.00 до 17.00 по московскому времени.

Для участия в аукционе необходимо представить:

- заявку на участие в аукционе;
- пакет документов, прилагаемых к заявке.

Указанные документы в части их оформления и содержания должны соответствовать требованиям законодательства РФ.

ИЗВЕЩЕНИЕ
О ПРОВЕДЕНИИ ОТКРЫТОГО АУКЦИОНА ПО ПРОДАЖЕ ПРАВА НА ЗАКЛЮЧЕНИЕ ДОГОВОРА АРЕНДЫ НА ЗЕМЕЛЬНЫЕ УЧАСТКИ ИЗ ЗЕМЕЛЬ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО НАЗНАЧЕНИЯ, НАХОДЯЩИХСЯ В МУНИЦИПАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ СЕЛЬСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ

Администрация муниципального образования сельского поселения «сельсовет Арсланбековский» Ногайского района Республики Дагестан сообщает о проведении открытого аукциона по закрытой форме подачи предложений о цене на право заключения договора аренды земельных участков из земель сельскохозяйственного назначения, находящихся в муниципальной собственности.

Решение о проведении открытого аукциона: Постановление главы администрации муниципального образования сельского поселения «сельсовет Арсланбековский» Ногайского района Республики Дагестан за №39 от 4 октября 2016года.

Организатор аукциона (Продавец) администрация муниципального образования сельского поселения «сельсовет Арсланбековский» Ногайского района Республики Дагестан.

Форма торгов: открытый аукцион по закрытой форме подачи предложений по цене.

Место проведения аукциона: 368852 Республика Дагестан, Ногайский район, с. Ленинаул (здание администрации сельского поселения). Контактный телефон: 8-928-800-12-36.

Сведения о земельных участках, начальная цена продажи права заключения договора аренды и шаг аукциона:

Предмет аукциона:

Лот №1. Земельный участок с кадастровым номером 05:03:000003:796 общей площадью 200 (двести) га пастбищ из земель сельскохозяйственного назначения, находящийся по адресу: Республика Дагестан, Ногайский район на территории МО СП «сельсовет Арсланбековский», для сельскохозяйственного производства.

Начальная выкупная стоимость права аренды земельного участка – 15600 (пятнадцать тысяч шестьсот) руб., шаг аукциона составляет 5% – 780 (семьсот восемьдесят) руб. 00 коп.

Сведения об обременении отсутствуют.

Сумма задатка составляет 20% от начальной цены – 3120 (три тысячи сто двадцать) рублей.

Дата начала приема заявок на участие в аукционе: заявки на участие в аукционе принимаются в запечатанном конверте в течение 30 дней со дня опубликования настоящего извещения в СМИ по адресу: 368852 Республика Дагестан, Ногайский район, с. Ленинаул (здание администрации сельского поселения) по рабочим дням с 8.00 до 17.00 по московскому времени.

Для участия в аукционе необходимо представить:

- заявку на участие в аукционе;
- пакет документов, прилагаемых к заявке.

Указанные документы в части их оформления и содержания должны соответствовать требованиям законодательства РФ.

Информацию об условиях проведения аукциона, условиях приема заявок, конкурсную документацию, форму заявки, проект договора аренды, сведения о выставленных на продажу права аренды земельных участках, а также перечень документов, прилагаемых к заявке можно получить с момента начала приема заявок по вышеуказанному адресу Продавца.

Вместе с заявкой претенденты должны подать следующие документы:

- для физических лиц – документ, удостоверяющий личность, ИНН или доверенность представителя, документ, подтверждающий внесение задатка;
- для юридических лиц – заверенные нотариально копии учредительных документов, свидетельство о государственной регистрации юридического лица, документ, подтверждающий внесение задатка.

Задаток вносится по реквизитам: УФК по РД администрация МО СП «сельсовет Арсланбековский».

Банковские реквизиты:
Расчетный счет: 4020481060000000491
Лицевой счет: 03033928320
Банк-Отделение – НБ Республика Дагестан г. Махачкала
ОКАТО: 82240811001
КПП: 0525001205
ИНН: 0525001163
ОГРН: 1020501444039
ОКТМО: 82640411
ОКПО: 04292028
ОКОГУ: 32500
ОКФС: 14
ОКОПФ: 72
БИК: 048209001
Банк-Отделение – НБ Республика Дагестан г. Махачкала
КБК: 001 11105025100000120 (средства от продажи права на заключение договора аренды за земли, находящиеся в собственности поселений), назначение платежа – обеспечение заявки на участие в аукционе).

Договор аренды заключается по истечении 5 дней со дня подписания протокола проведения аукциона. Срок договора аренды устанавливается в соответствии со ст. 9 Федерального Закона РФ «Об обороте земель сельскохозяйственного назначения» № 101-ФЗ от 24.07.2002 года.

Дата, время и место определения участников аукциона: рабочий день после истечения 30 дней со дня опубликования настоящего извещения в СМИ в 9 час. 00 мин. по московскому времени по адресу: 368852 Республика Дагестан, Ногайский район, с. Ленинаул (здание администрации сельского поселения).

Расходы на оформление права аренды в полном объеме возлагаются на покупателя.

Суммы задатков, внесенные претендентами (кроме победителя), возвращаются им в течение 3 (трех) банковских дней со дня подписания протокола о результатах торгов. Продавец вправе отказаться от проведения открытого аукциона в сроки, установленные ст. 448 ГК РФ.

Предоставление документов для принятия участия в аукционе, оформления заявки, договора о задатке и место проведения аукциона: Республика Дагестан, Ногайский район, с. Ленинаул (здание администрации сельского поселения). Контактный телефон: 8-928-046-07-05.

Контактный телефон: 8-928-800-12-36
8-964-002-59-57.

Глава администрации МО СП «сельсовет Арсланбековский» **А.И. Кульдиев.**

«ШОЬЛ ТАВЫСЫ» (ГОЛОС СТЕПИ) (+6)
ТОКТАСТЫРУВШЫЛАР:
Дагестан Республикадынъ Халк Йыйыны эм Правительствосы.
Бас редактор
КОЖАЕВА Э.Ю.

Газета коьлем коммуникациялар тармагьнда эм маданият калымжады коршалавда законодательстводы тутувга тергев салув бойынша федераллык службасынынъ ЮФО бойынша регионалык Управленисинде регистрацияланган.
Регистрациялык номери ПИ №ФС 10-6455 (26 январь 2007 й.)
Колязбаларга рецензия берилмейди. Олар кери ызына кайтарылмайдылар. Авторлар ой токтастары редакциядыкы ман келисеске боладылар. Авторлар язылмалары уьшин яваньлылар. ДР-нынъ Баспа эм коьлемлик коммуникациялар бойынша комитети.
Баспалавга кол басылуьв заманы – 17 саватте. Баспалавга кол басылган – 16 саватте.

Адрес редакции и издателя:
368850, Республика Дагестан, Ногайский район, с.Терекли-Мектеб, ул.К.Маркса, 49
Газета «Голос степи».
Электронный адрес: sholtavisi@mail.ru
Официальный сайт газеты (www.golos-stepi.ru)
Телефоны:
Общий отдел – 21-4-71
Индекс – 51365
Газета выходит 52 раза в году.
Тираж – 2500 экз.
Цена – 5 рублей.
Реклама и объявления публикуются по договорным ценам.
Газета отпечатана в типографии ООО «Издательство «Лотос» по адресу: 367018, ДР, г.Махачкала, Проспект Петра 1, 61.